

УДК 821.161.2-29

Анастасія БАБЕНКО

м. Київ

n_babenko@bigmir.net

ТОПОС МІСТА У ПРОЗІ СЕРГІЯ ЖАДАНА (на матеріалі творів «Ворошиловград» та «Месопотамія»)

У статті розглянуто особливості розуміння топіки в цілому; авторську інтерпретацію урбаністичних мотивів; дослідження цього простору у національній літературі є надзвичайно актуальним, враховуючи досить однобокий підхід до аналізу урбаністичних мотивів у національній літературі. Зазначено як змінилися погляди на концепт «міста» впродовж ХХ – поч. ХХІ ст.

Ключові слова: місто, топос, топологія, зурбонізованість, постчорнобильські та постколоніальні процеси, час, простір, людина, прикордонна культура.

Актуальність роботи орієнтована на ґрунтовний аналіз локусів міста, їх образного втілення у прозі С. Жадана. Метою дослідження є аналіз зміни урбаністичних мотивів, тлумачення розуміння топосу міста у прозі С. Жадана. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є спробою ґрунтового аналізу та дослідження особливостей авторської інтерпретації у прозі Сергія Жадана.

Аналіз творчості С. Жадана у різних аспектах висвітлений у працях С. Бондаренко [4], А. Васьковської [5], М. Мацієвської [16], А. Омельницького [17], Є. Станісеви́ча [20] та О. Щура [26]. Особливий внесок у вивчення творчості С. Жадана зроблено Тамарою Гундоровою, зокрема у працях «Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн» [9] та «Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми» [11]. У «Післячорнобильській бібліотеці» дослідниця вписує Сергія Жадана у коло письменників нетрадиційного віктимізаційного сприйняття Чорнобиля, визначаючи місце Сергія Жадана у сучасному літературному процесі й даючи йому означення – «Вічний Підліток», який немає ні дому, ні сім'ї, вважаючи, що ця «післячорнобильська безпритульність» пов'язана з безкінечними мандрями та втратою довіри до світу та людини до самої себе. У книзі «Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми» Т. Гундорова зауважує на тому, що усі травми постколоніального покоління, зокрема у творчості Сергія Жадана, пов'язані з поняттям «меланхолійності» та «кічевості». «Меланхолійність» як спроба втечі від себе, оточення та проблем, в той же час «кічевість» як синонім до життя в цілому, життя низького, масового, псевдожиття, тобто – виживання, якому бракує смаку [8, 45].

Однак наявні дослідження, статті, рецензії А. Васьковської [5], Ю. Вишницької [6], М. Маці-

євської [16], С. Павличко [18] та А. Омельницького [17] висвітлюють творчість С. Жадана не систематично, зосереджені лише на окремих аспектах, у них мало приділено уваги власне урбаністичному дискурсу у творчості письменника та художнім засобам моделювання ідентичності кінця ХХ – початку ХХІ століття у міському просторі.

Сьогодні інтерес до образу міста є беззаперечним, адже у зв'язку з модифікацією літератури, структура міста пройшла складний еволюційний шлях (позиція міста постає не лише на рівні образу – персонажу, який виступає в творі самостійною домінантою, а й визначається як символ передачі загальнолюдських цінностей). На думку Степанової А., «місто як суб'єкт переходу являє собою самоцінний і самодостатній простір, в якому відбувається зміна соціальних формацій, культурних парадигм, типів культурної свідомості, вироблених і закріплених естетичною думкою» [22]. Віра Фоменко в праці «Місто і література: урбаністичні візії» [24, 59] зазначає, що урбаністична література почалася десь із ХVІ ст. За словами дослідниці, лише у ХІХ ст. місто стало справжнім художнім образом, а вже у ХХ–ХХІ ст. – постало як цілісний цивілізаційний феномен. Місто є символом певного типу мислення як автора, так і його героя. Ця свідомість достатньо рафінована, вона вихована бібліотекою, а не природою, вона пізнала філософські сумніви, розчарування й біль самотності, алієнацію, внутрішню дисгармонію [18, 83]

За визначенням Л. Стародубцевої: «урбанізується» не лише ландшафт землі, не лише спосіб життя людства, а й думка людини: місто стає фундаментальним елементом мови образного мислення і метафорою свідомості... Місто й свідомість стають структурно, поняттєво, образно подібні» [21, 87] Коли автор звертається

до проблем міста, він не оминає питання «топіки» як провідного компоненту у формуванні урбаністичного процесу. Звернення сучасної української літератури до застосування конструктивів «топос» і «топологія» зумовлене прагненням систематизувати рівні соціального конструювання. Множинність локальних соціальних порядків та просторове уявлення про світ соціального – ці фактори змушують дослідників звертатися до вирішення проблеми співвідношення соціального явища і місця, яке воно займає в просторі соціальних відносин.

Проблема місця як визначення просторового і часового обрисів дії чи явища опосередковано розглянуто в роботах Ю. Лотмана [14, 15], М. Бахтіна [2,3], М. Хардта [25], А. Негрі [25] та інших. Концепції «хронотопу», «прикордоння», «фронтиру», «корпусу», «соціального тіла» перекладали проблему топосу в русло визначення кордонів, форм взаємодії культур, ідентичності, «Іншого», «Чужого». Топос для літератури набув онтологічних характеристик як просторове підтвердження факту існування явища, події, засіб встановлення й унаочнення колективних ідентичностей. М. Харт і А. Негрі стверджують, що через визначення місця, відчуття кордонів відбувається переконання в дійсності існування великих соціально-культурних і політико-правових тотальностей – імперій [25, с. 145]. Топос організації життєдіяльності спільноти надає цій спільноті онтологічного підтвердження в її бутті.

Місто у творі художньої літератури є своєрідним світом – містком, який скорочує дистанцію між героєм та зурбанізованим містом, а спосіб буття героїв твору відтворюється крізь призму рецепції міста. Місто в прозі – це завжди топос, який репрезентується в локусах (частини створення цілісного топосу та образу героя, який є, завдяки локусам, частиною Міста), де розгортаються події, де дуже часто людина має підкорюватися законам, інстинктам самозбереження, задля того, щоб «вир – полон» міста не проковтнув її, має робити вибір, результат якого вже ніяк не залежить від неї. Ґрунтовне вивчення топіки творів художньої літератури розпочалося з середини ХХ ст., у дослідженнях Ю. Лотмана («Структура художнього тексту», «В школі поетичного слова» та ін.), М. Бахтіна («Питання літератури та естетики»), зокрема, висвітлено питання генези «географічного простору», «співприсутності» та нероздільності буття людини й речі, «скам'янілості» як категорії історичної.

Ю. Лотман визначає поняття топос як «просторовий континуум тексту, у якому відображається світ об'єкта» [15, 221]. Дослідник стверджував, що «топос завжди наділений деякою предметністю, оскільки простір завжди дано людині у формі якого-небудь конкретного його заповнення» [15, 222]. Іноді це наповнення наближається до авторського, а інколи – віддається від знайомої предметної реальності у бік художнього осмислення простору міста. Топос міста «надає змогу співприсутності, одночасності, просторово-часового схоплення буття речі й людини» [1, 86].

М. Бахтін уводить поняття генези «географічного простору», бо топос міста – це простір географічний, де «кожна місцевість повинна бути пояснена, від її назви й до особливостей її рельєфу, ґрунту, рослинності тощо, із людської події, яка тут відбувалася і яка визначила її назву та її вигляд» [2, 339]. Топос міста має структурні характеристики в художньому творі, а «поняття географічного простору належить до однієї з форм просторового конструювання світу у свідомості людини» [14, 407], що виявляється в рецепції топосу міста. Ю. Лотман стверджує, що обличчя будь-якого міста на землі «кам'яне», тому що місто «нерухоме, оскільки воно прибите залізним цвяхом до географії» [15, 86].

Отже, проаналізувавши праці відомих дослідників відносно питання топосу міста як просторової організації – реалізації міського тексту, можна узагальнити та зробити висновок, що топос міста – це рухома категорія одночасності, співприсутності, просторово-часового схоплення буття, але водночас – це категорія «скам'янілості» зі своєї невичерпною незмінною минулою історією та географією.

Творчість С. Жадана є ключем для розуміння впливу урбаністичних, постколоніальних, постчорнобильських процесів на внутрішній та зовнішній світи людини. Творчий доробок Сергія Жадана органічно вплітається в сучасну українську літературу, зокрема в загальний контекст творів про молодь. Письменник пише переважно про покоління 1990-х років, з якого вийшов сам. Для нього цей період – «якось підсвідома стратегія, хронологія однієї генерації» [4, 7]. Саме про це розповідається в автобіографічному романі «Депеш Мод» (2004), романі у формі нотаток «Anarchy in the UKR» (2005), збірці малої прози «Гімн демократичної молоді» (2006) та інших.

Урбанізм в українській літературі пов'язаний не лише з ім'ям Сергія Жадана. Валер'ян

Підмогильний з романом «Місто», Володимир Винниченко з утопічно-фантастичним романом «Сонячна машина», Віктор Петров-Домонтович з романом «Дівчинка з ведмедиком» – це спалах зірки, це підґрунтя для сучасного, зміненого розуміння урбанізму. Роман Валер'яна Підмогильного «Місто» став не тільки помітним, але й надзвичайно важливим явищем в українській літературі, де предметом уваги автора стають події внутрішнього життя людини, її становлення як особистості в тісному зв'язку з полоним міста, а не перебіг зовнішніх подій: коли рамки стилю стають для твору затісними, саме людина стає центром його тяжіння й утримує від повного розпорошення у сфері мовлення, від розщеплення на окремі слова-атоми. Вона виходить як поза межі окремих «героїв», а текст, у свою чергу, є шляхом до відчуття та осягнення особистості. Соломія Павличко зазначає, що Підмогильного та його сучасників цікавила не політика, час, країна з її конкретним історичним існуванням, а перш за все людина з її універсальними проблемами, людина поза історією та суспільним буттям, людина в контексті міста та у стосунках з цим Містом [18, 215].

Розуміння урбанізму в Сергія Жадана – інакше. Це пов'язана з такими факторами:

- час став не лінійним, а рухомих певною мірою – циклічним, повторюваним;
- місто – невід'ємна сутність розуміння ідентичності людини, а не лише маска для гри (В. Підмогильний «Місто», головний герой Степан Радченко змінив своє справжнє обличчя на дешеву маску, коли приїхав до міста, задля того, щоб відповідати його реаліям фальші);
- простір – розмитий, непостійний, мандрівний, задля віднаходження загубленої душі;
- людина – занепадницька, меланхолійна, відчайдушна, самотня.

Всі ці фактори простежуються на рівні творчого доробку Сергія Жадана, в романі «Ворошиловград» (2010). При цьому найбільш правдивими та художньо довершеними постають молодіжні образи та ідеї на сторінках роману «Ворошиловград». Головними його перевагами, зазначає М. Мацієвська, є повноцінний аналіз учинків людини, мотивація психологічних травм, порівняння подій, соціальна тематика і наявність громадянських ідей [16, 10].

Твір «Ворошиловград» – це історія молодої людини, що мимоволі стала жертвою свого ча-

су. Герман Корольов та його однолітки – частина «втраченого покоління» періоду розпаду СРСР на теренах України. Саме в цей час колишня держава була зруйнована, а нова ще не сформувалася, що згубно вплинуло на світобачення та спосіб існування людей: світовідчуття радянської спільноти стало пережитком минулого. Молодь, що дорослішала у часи суспільних та економічних змін й виявилася зайвою і непотрібною, тому і стала дезорієнтованою. Подібна «занедбаність» обов'язково позначається в подальшому житті будь-якої людини і стає причиною її власних трагедій та невдач. Герман та його друзі опиняються на межі між безглуздим минулим і безнадійним майбутнім, а все їх сьогодення – спроба вирватись із рамок пострадянського суспільства, заповнити душевну порожнечу, хоч би й аморальними вчинками. Письменник показує, який вплив мав суспільний переворот на молоду генерацію, і до яких наслідків він призвів у подальшому житті цих людей. Автор називає це покоління «нешасним», саме його, на думку С. Жадана, Сатана «викидає із цього життя, як гнилі овочі з холодильника» [12, 211].

Мотиви безнадії, песимізму помітні вже на перших сторінках роману із розповіді Германа: «Мені 33 роки. Я давно і щасливо жив сам, з батьками бачився рідко, з братом підтримував нормальні стосунки. Мав нікому не потрібну освіту. Працював незрозуміло ким. Грошей мені вистачало саме на те, до чого я звик. Новим звичкам з'являлись було пізно. Мене все влаштовувало. Тим, що мене не влаштовувало, я не користувався. Тиждень тому зник мій брат. Пом'яну, життя вдалось» [12, 14]. Проживши значну частину свого життя, герой не помічає у ньому ані радості, ані печалі. Він байдуже ставиться до сім'ї, роботи і не розуміє вищого сенсу власного існування. Звиклий до самотності та самостійності, Герман займає позицію пасивного спостерігача за власним буттям, не виявляє бажання боротися за краще майбутнє, йому до вподоби інертне існування, тому його не приваблюють жодні зміни.

Занепадницьким є сам простір, у якому проходить молодість героя: наприклад, ресторан «Україна», де поруч могли сидіти представники різних прошарків суспільства і рівнів культури (рекетери, кооператори та гравці, жінки у вечірніх сукнях і чоловіки у спортивних костюмах). Роль цього місця у своєму становленні Герман визначає: «...ми, молоді, сидимо

за одним столом із бандитами, гарячі хвилі алкоголю прокочують крізь голову, так мовби ти забігаєш в нічне море, тебе накриває чорною солодко-гіркою хвилею, і вже на берег ти вибігаєш дорослішим» [12, 81–82]. У цілковитому суспільному хаосі людина мимоволі дорослішає раніше потрібного терміну, але ця дорослість виявляється хибною і неповноцінною: «Це був чи не останній для нас навчальний рік, у нас уже з'явилися погані знайомства та шкідливі звички, ми вже були цілком дорослі» [12, 414]. За таких обставин особистість виявляється непристосованою до нормального суспільного життя. Роман про те, як Місто гралося своєю історією, своїми спогадами з Германом та його «найкращими» друзями. Роман про меланхолійність у житті, про втрату свого Я, про силу знищення і водночас акумулювання цьому місту.

Ворошиловград – це певний фантом, дитячий спогад головного героя, місто з вітальної листівки, у якому він навіть жодного разу не був. Місто – це першопочаток усіх негараздів, фундамент, який розбиває людина своєю недовірою, спогадами та думками: «Навіщо їхати туди, де тебе ніхто не чекає? Навіщо тікати від тих, хто любить тебе? Якщо ти сам не можеш постояти за себе та своїх близьких, що дає тобі право нарікати на долю? Чи намагався ти щось зробити, перш ніж здався й опустив руки? Як ти подивився в очі тим, хто йшов перед тобою і хто тепер на тебе сподівається? Адже життя відбувається з тобою кожного дня. І любов виправдовує всі помилки і спроби. Економіка будується не на силі, але на справедливості. Тож коли ти не відчуваєш усього живого, навіщо приходиш прощатись із мертвими?» [12, 64].

Отже, С. Жадан у своєму романі торкнувся дуже важливої теми – особливості покоління 1990-х років, спроби самовизначення його представників у соціумі. Трагізм світовідчуття цього періоду полягає у неможливості обрати єдині принципи існування, що були б дієві в усіх ситуаціях. Життя подібної молоді – суцільна імпровізація, перевірка на справжність, силу духу, що часто має нещасливий фінал. Однак автор не залишає відчуття безнадії: його герой робить свій буттєво важливий вибір і знаходить сенс власному існуванню в сучасності. Так прокоментував Сергій Жадан свою книгу: «Це роман про пам'ять, про важливість пам'яті, про безперервність пам'яті, про те, що потрібно пам'ятати все, що з тобою було, і це тобі дозволяє якось формувати своє майбутнє. Роман про те,

що потрібно захищати себе, своїх близьких, свої принципи, свою територію, своє минуле, своє майбутнє. Це роман про опір, роман про протистояння, про захист своїх принципів від зовнішнього тиску» [19].

Необхідність повернення до своєї пам'яті і в кінцевому підсумку – до свого рідного топосу – присвячений і роман «Месопотамія». Межіриччя «Месопотамії» постає будинком, куди несуть гібридний тип культури: «повертаються до нього щодня тисячі біженців і мігрантів, мандрівників і прибульців, всі ці бригади найманих чорноробів, які бродять світом, споруджують вежі і в'язниці, але рано чи пізно все одно приходять сюди – на ці береги, під цей місячне світло» [13, 64].

Але це не повторення минулого, це включення в нього нескінченного розмаїття травмуючих і болісних вражень усього життя, перетворення всього цього в нову гібридну ідентичність. В оповіданні «Боб» герой повертається додому після невдалої спроби осісти в Америці, розтративши не тільки всі гроші, а й ілюзії, як щодо американського життя, так щодо самого себе. Чужий простір, як і в «Ворошиловграді», обертається обривається порожнечою: «оманлива доля закинула його так далеко, що далі вже нічого немає – світ обривається і закінчується, і починається тільки його відсутність. І звідси можна тільки повертатися назад» [12, 273]. Життя мігранта – чужого в своїй власній країні – описується героєм в термінах постколоніальної критики: «Не дивлячись на всі очевидні і незаперечні реформи, проведені останнім часом, проблема посттоталітаризму і ксенофобії, нікуди не зникла. І все, що випадає на мій життєвий жереб, – це сумне животіння в тісних провулках приміського гетто, тяжкий тягар неадаптованості, невтішне споглядання громадської диференціації та релігійної нетерпимості» [12, 286].

Цей урбаністичний мейнстрим С. Жадана, складається з 9 новел та 30 віршів, нібито, на перший погляд, ніяк не поєднаних між собою, окрім часу та простору дії. Та, як зазначає А. Васьковська, головні герої історій «непомітно переходять з одного твору до іншого, з віршів у прозу, із крупних планів у загальні. Саме це поєднання їхніх життів в русі одного міста, в диханні одного часу дає змогу уявити цілісну картину» [5]. Місто у згаданій книзі є ретранслятором та фактом знищення людини та поняття «людяності». «Месопотамія», за словами С. Жадана, зроблена спеціально з такими внутрішніми пастками, через які її дуже легко можна прочи-

тати як збірку любовних історій з банальним сюжетом. Тому багато хто думає, що це така проста лірична книжка про стосунки чоловіків і жінок. Там усе лежить на поверхні, варто просто прочитати до цього якийсь десяток – другий книжок [23, 235].

Отже, «Ворошиловград», як і «Месопотамія» представляють світ гібридної прикордонної культури, не позбавлений конфліктності і ворожнечі, але, в кінцевому підсумку, модифікує спільний простір національної культури. І «Ворошиловград» – Луганськ, і «Месопотамія» – Харків – в загальнокультурному сенсі не є заповідниками – анклавами, вони не відокремлені від решти національної культури, завданням якої повинно бути включення цього гібридного досвіду «іншого» в свій склад, а не відкидання як чужого і ворожого. Це змінює усталені стереотипи національної культури і творить її заново, будучи запорукою майбутнього розвитку, яке може здійснитися лише в межах транскультурізації.

Список використаних джерел

1. Артеменко А. Онтологія топосу / А. Артеменко, Я. Артеменко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія». – 2014. – Вип. № 15. – С. 84–87.
2. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – 504 с.
3. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 234–407.
4. Бондаренко С. Сергій Жадан: «Вірші мені дорожчі, а прозу вважаю вагомішою» / С. Бондаренко // Літературна Україна. – 2011. – 17 лист. – С. 7.
5. Васькова А. Мифологізація пространства в збірці С. Жадана «Месопотамія» [Електронний ресурс] / Васькова А. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/mifologizatsiya-prostranstva-vremeni-v-sbornike-s-zhadana-mesopotamiya>
6. Вишницька Ю. Індивідуально-авторська реконструкція есхатологічних міфосценаріїв у художніх творах Сергія Жадана / Юлія Вишницька // Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 43. – Ч.1. – С. 147–160.
7. Голобородько Я. Саундтреки свідомості. Стиль Сергія Жадана // Голобородько Я. Артеграунд. Український літературний істеблшмент: Збірка статей. – К. : Факт, 2006. – С. 61–78.
8. Гундорова Т. Кітч і Література. Травестії / Тамара Гундорова. – К. : Факт, 2008. – 284 с.
9. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн / Т. Гундорова. – К. : Критика, 2005. – С. 264.
10. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація / Т. Гундорова. – Вид. перероб. і доп. – Львів : Літопис, 1997; К. : Критика, 2009. – С. 325.
11. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми / Т. Гундорова. – К. : Грані-Т, 2013. – С. 205–206.
12. Жадан С. Ворошиловград / С. Жадан. – Харків : Фоліо, 2012. – 442 с.
13. Жадан С. Месопотамія : збірка оповідань і віршів / Сергій Жадан ; передм. В. Неборака. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2014. – 368 с.
14. Лотман Ю. Избранные статьи : в 3 т. / Ю.М. Лотман. – Таллин : Александра, 1992. – Т. 1 : Статьи по семиотике и типологии культуры. – 1992. – 478 с.
15. Лотман Ю. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Лотман Ю. М. Об искусстве / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство, 1998. – С. 14–285.
16. Мацієвська М. Ворошиловград чи Луганськ? / М. Мацієвська // Літературна Україна. – 2011. – 20 січ. – С. 10.
17. Омельницький А. Хроніка українського Межиріччя / Анатолій Омельницький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/12/141201_book_2014_reader_review_zhadan
18. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – С. 284.
19. Рецензія – Сергій Жадан : «Ворошиловград» – роман про захист своїх принципів від зовнішнього тиску: рецензія на книжку С. Жадан. Ворошиловград
20. Станісевич Є. Анатомія одного Міста: рецензія на «Месопотамію» Сергія Жадана [Електронний ресурс] / Євген Станісевич. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/art/anatomiya-odnogo-mista-kharkivska-mesopotamiya-sergiya-zhadana/>
21. Стародубцева Л. Город как метафора урбанизируемого сознания // Урбанизация в формировании социокультурного пространства. Сб. науч. трудов / Л. Стародубцева. – М. : Наука, 1999. – С. 87.
22. Степанова А. Місто на межах: естетичні грані образу в літературі перехідних епох [Електронний ресурс] / А. Степанова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf_lil/2009_22/stepanova.pdf/
23. Терен Т. REСвізити. Антологія письменницьких голосів / Тетяна Терен. – Львів : ВСЛ, 2015. – С. 276.
24. Фоменко В. Місто і література: українська візія / Віра Фоменко. – Луганськ : Знання, 2007. – 312 с.
25. Хардт М. Імперія / М. Хардт, А. Негри ; пер. с англ. Г. В. Каменской, М. С. Фетисова. – М. : Праксис, 2004. – 440 с.
26. Щур О. Фірмові любов та сум від Жадана [Електронний ресурс] / Оксана Щур. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2014/02/13/firmovi-ljubov-ta-sum-vid-zhadana/>.

Anastacia BABENKO

Kyiv

TOPOS OF THE CITY IN PROSE BY SERGE ZHADAN (base on novels «Voroichilovgrad» and «Mesopotamia»)

In the article considered the features of understanding of topics in general; the author's interpretation of urban motifs; the study of this space in the national literature is extremely important, given the rather

one-sided approach to the analysis of urban motifs in national literature. It is indicated as changed in views on the concept of «city» during the XX – early. XXI centuries.

Key words: city, topos, topology, zurbonizovanist, Postchernobyl and postcolonial processes, time, space, people, culture border.

Анастасія БАБЕНКО

г. Киев

ТОПОС ГОРОДА В ПРОЗЕ СЕРГЕЯ ЖАДАНА (на матеріалі произведень «Ворошиловград» и «Месопотамия»)

В статье рассмотрены особенности понимания топика в целом; авторскую интерпретацию урбанистических мотивов; исследования этого пространства в национальной литературе являются чрезвычайно актуальным, учитывая достаточно односторонний подход к анализу урбанистических мотивов в национальной литературе. Отмечено как изменились взгляды на концепт «города» на протяжении XX – нач. XXI в.

Ключевые слова: город, тоpos, топология, зурбонизованность, постчернобыльские и постколониальные процессы, время, пространство, человек, пограничная культура.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.2017

УДК 84.4.161.2–3.24

Тетяна БАНДУРА

м. Одеса

tatyana-bandura@mail.ru

ПОЕТИКА ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ В ОПОВІДАННЯХ ФОЛЬКЛОРНОГО ПОХОДЖЕННЯ А. СВИДНИЦЬКОГО

У статті досліджується поетика характеротворення в оповіданнях А. Свидницького. Вивчається специфіка художнього відтворення еволюції жіночого характеру в малій прозі митця. Розглядаються підходи та окреслюються принципи творення образу-типу «норовливої жінки» в оповіданнях письменника фольклорного походження. Аналізується роль фольклорних елементів у системі зображально-виражальних засобів письменника.

Ключові слова: еволюція, характер, поетика, фольклор, інтертекст.

Дослідження типології жіночих характерів і форм творення жіночих образів у художній літературі є одним із аспектів гендерного літературознавства. В українській науці про літературу подібну методика продуктивно вводять в рецептивний обіг представниці феміністичної критики – В. Агеєва, О. Забужко, Н. Зборовська, Т. Гундорова та інші. Гендерний дискурс літературознавчого аналізу висвітлює нові грані психології, світосприйняття та поетики митця. Особливо оригінальним у відтворенні феміної психології та конструюванні жіночого характеру видається саме «чоловічий» текст. Тому плідним матеріалом для подібних студій є і мала проза А. Свидницького, а саме, його оповідання фольклорного походження «Недоколисана», «Проти сили не попреш; з чим родився, з тим і вмреш». Система образів А.Свидницького як потужна художня сила його творчої спадщини відзначається національними барвами, рисами української ментальності, репрезентуванням

їхньої справжньої, неприхованої сутності. Актуальність заявленої проблеми зумовлена ще й тим, що дослідники етнопсихіки українця неодноразово вказували на домінування жіночого начала в українському національному характері. Оригінальність творів А.Свидницького в тому, що його жіночі характери розкриваються не в традиційному трагічному ключі, який репрезентували його попередники (Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, Марко Вовчок), а в сприятливому хронотопічному художньому вимірі з елементами сатиричного зображення. Такий авторський підхід зумовив витворення колоритних, неординарних жіночих образів, художні спроби типізації образів «панянок» в соціальній ідентифікації населення України XIX століття.

Як майстер психологічного аналізу, А. Свидницький виявив себе тонким знавцем жіночої душі, його художня уява витворила кілька яскравих жіночих типів, далеко не ідеалізованих,